

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије (август-децембар) 1930. године, књ. 1. Приредили: Нада Петровић, Саша Илић, Увод: проф. др Милан Ристовић, (Београд: Архив Србије и Црне Горе, 2005) XIV + 298 стр.

и

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1931. годину, књ. 2. Приредили: Нада Петровић, Јелена Бакић, Предговор: др Момчило Павловић, (Београд: Архив Србије и Црне Горе, 2007) XII + 527 стр.

Издавачким програмом Архива Србије и Црне Горе предвиђено је да се у оквиру едиције *Извори за историју међународних односа 1930-1940* објави 11 томова *Извештаја Министарства иностраних послова Краљевине Југославије*, подијељених хронолошки, по годинама за које су извјештаји писани. До сада су публикована два тома. Први том обухвата период од августа до децембра 1930, а други се односи на 1931. годину. Извјештаји Министарства иностраних послова налазе се у Архиву Србије и Црне Горе у оквиру неколико фондова посланстава Краљевине Југославије: Посланство Краљевине Југославије у Турској – Цариград, Анкара (АЈ-370), Посланство Краљевине Југославије у Румунији – Букурешт (АЈ-395), Посланство Краљевине Југославије у Аргентини – Буенос Ајрес (АЈ-385) и Посланство Краљевине Југославије у Енглеској – Лондон (АЈ-341).

Писање мјесечних извјештаја Министарства иностраних послова Краљевине Југославије први пут је као пракса уведено средином 1930 године. Они су састављани на основу политичких извјештаја дипломатских представника Краљевине Југославије у иностранству.

Упутство за израду ових извјештаја дао је заступник министра иностраних послова др Коста Кумануди. Он наводи да “једно од средстава да се постигне што боља координација службе јесте, свакако, редовно обавештавање Министарства о свим догађајима унутрашње и спољне политике земље у којој сте акредитовани, посматраних и тумачених са гледишта наше државе”. Према

Куманудију извјештаји су требали да садрже три дијела: “1. реферат о унутрашњој ситуацији земље” у којој су дипломатски представници Краљевине Југославије били акредитовани, “2. о спољним односима те земље и 3. о односима њеним са нашом”. Први дио извјештаја (“реферат о унутрашњој ситуацији земље”) требао је “да обухвата све важније догађаје који су се десили у унутрашњости земље током месеца у погледу политичком, економском и социјалном, нарочито с обзиром на политичку и законодавну делатност дотичне земље и на главне струје јавног мишљења које су се у томе времену манифестовале”. Други дио („о спољним односима те земље”) односи се на догађаје “из области спољне политике са посебним коментарима и објашњењима, као и свима подацима које сте могли прикупити личним додиром и акцијом. Ваше лично мишљење о последицама које ови догађаји могу имати и о њиховој реперкусији на општу политику дотичне земље. У круг вашег посматрања узете не само политичке односе са осталим државама, већ и став те земље према општим међународним проблемима (разоружање, репарације, односи са Совјетском Русијом и др.) и међународним установама (Друштво народа, Дунавска комисија, Ватикан)”. Трећи дио извјештаја требало је да садржи “поред догађаја који директно утичу на односе са нашом земљом, још и све оне, из области спољне или унутрашње политике, који могу имати посредно дејство на те односе. Нарочиту пажњу треба обратити јавном мишљењу, штампи, парламенту и т.д. Саопштити и објаснити његову оријентацију и његове евентуалне промене, као и мишљење и гледиште на ситуацију у нашој земљи”

Месечни извештаји садрже анализу политичких прилика у свим значајнијим државама свијета, односно државама са којима је Краљевина Југославија имала успостављене дипломатске односе или које су биле предмет интересовања југословенских дипломата без сталне дипломатске мисије у тим земљама. Извјештаји се односе на: Италију, Албанију, Бугарску, Грчку, Турску, Мађарску, Румунију, Чехословачку, Аустрију, Њемачку, Пољску, Совјетски Савез, Летонију, Литванију, Естонију, Швајцарску, Велику Британију, Холандију, Белгију, Шпанију, Египат, САД и Друштво народа. Недостају извјештаји за Француску која је представљала главног политичког и економског савезника Југославије између два свјетска рата. Потрагу за извјештајима дипломатског представника Краљевине Југославије у Паризу треба наставити. Иако извјештаји више говоре о другим земљама него о Краљевини Југославији, могуће је, првенствено захваљујући њиховој комплексности, реконструисати спољнополитичке активности и деликатан положај Краљевине Југославије 30-их година прошлог вијека.

Извјештаји јасно показују да је Краљевина Југославија имала напете спољнополитичке односе са Италијом, Аустријом, Мађарском и Бугарском, док

су односи са другим земљама били мање-више коректни. Односе са Италијом оптерећивали су лични и имовински односи у Истри, Далмацији и Јулијској крајини, инциденти на мору, притварања и суђења југословенским држављанима, питање држављанства италијанских колониста у Маховљанима код Бањалуке, полемике у штампи и италијански експанзионизам у Албанији. С посебном пажњом праћена је економско-политичка ситуација у Албанији и понашање краља Зогуа. Политички односи са Аустријом били су затегнути због давања азила и прећутне подршке хрватским сепаратистима, које су предводили генерали Стјепан Саркотић и Иван Перчевић и новинар Густав Перчец. Југословенско-мађарске односе оптерећивала је ревизионистичка политика Мађарске, подршка хрватским сепаратистима и жалбе мађарске мањине о онемогућавању школовања на матерњем језику у Краљевини Југославији. Односи Југославије са Бугарском били су оптерећени бугарским територијалним претензијама, сталним пограничним ексцесима и терористичким акцијама македонске револуционарне организације (ВМРО) на југословенској територији. Краљевина Југославија је имала добре односе са Румунијом, Чехословачком и Грчком, како билатералне тако и у оквиру Мале Антанте.

У извјештајима је посебно анализиран рад Друштва народа. Друштво се бавило рјешавањем међународних спорова мирним путем, споровима између држава чланица Друштва народа, разоружањем, саобраћајним питањима, царинским питањима, избјеглицама, мањинама, унификацијом међународног права, питањем Сталног суда међународне правде у Хагу, хигијенским и хуманитарним питањем, заштитом жена и дјеце, ковањем лажног новца, интелектуалном сарадњом, питањем опијума, итд. Краљевина Југославија се неколико пута нашла на дневном реду пред Друштвом народа због оптужби да не поштује мањинска права Мађара у Војводини, Нијемаца у Словенији, Албанаца на Косову и да спроводи репресију над Бугарима у Македонији.

Извјештаји садрже читав низ интересантних детаља из историје међународних односа. Француски министар иностраних послова Аристид Бријан је 17. маја 1930. године изнио план о стварању Европске економске уније, коју би чинило 27 европских земаља. Идеја је разматрана на конференцијама Мале антанте и Друштва народа током 1930. и 1931. године, али до њене реализације није дошло. У дискусијама које су се водиле поводом овог приједлога активно је учествовао и др Војислав Маринковић, министар спољних послова Краљевине Југославије.

Приређивачи *Извештаја Министарства иностраних послова* држали су се савремених начела о издавању историјске архивске грађе. Језик и писмо докумената нису мијењани, а лекторске интервенције биле су минималне (углавном словне). Мјеста у оригиналном документу која су била нечитка

или је недостајала ријеч означена су са три тачке у угластој загради. Ако је реченица била нејасна у угластој загради је додавана неопходна ријеч, ради лакшег разумијевања текста. Текст извјештаја прати садржајан и зналачки урађен критички апарат. Консултована ја релевантна историјска литература (домаћа и страна), архивска грађа фондова и збирки Архива Југославије и лист *Политика*. Новост представља коришћење интернет издања и упућивање на веб адресе. Обје књиге садрже близу 1.200 напомена (фуснота).

Оба тома *Извештаја*, који чине јединствену цјелину, садрже сабрану и научно обрађену архивску грађу из области спољне политике, намијењену првенствено историчарима, заинтересованим за упознавање и изучавање спољне политике и међународног положаја Краљевине Југославије. Структурално се састоје од: *Увода*, односно *Предговора*, *Напомене приређивача*, *Извештаја Министарства иностраних послова Краљевине Југославије*, *Индекса (Именски и Географски)*, *Извора и литературе (I Извори Архива Југославије, II Литература, III Интернет издања)* и *Садржаја*. ■

Бојан Стојнић

Обилежјаванје 60 godina arhivske službe u Bosni i Hercegovini (1947-2007)

U decembru 2007. godine navršilo se 60 godina od kad je Vlada NRBiH donijela uredbu o osnivanju Državnog arhiva Bosne i Hercegovine koja je stupila na snagu 12. decembra 1947. Ovaj datum je i početak organizirane arhivske službe u Bosni i Hercegovini, jer su ubrzo nakon Državnog arhiva osnovani i gradski arhivi. Arhiv Bosne i Hercegovine i Arhivističko udruženje Bosne i Hercegovine i pored brojnih problema tokom 2007. godine organizirali su nekoliko značajnih kulturnih manifestacija kojima su obilježili 60-tu godišnjicu arhivske službe. Obilježavanje je počelo krajem 2006. godine održavanjem Prvog kongresa arhivista Bosne i Hercegovine. Na Kongresu su naznačeni glavni problemi bosanskohercegovačke arhivske službe i utvrđene smjernice budućeg djelovanja. Zadane teme za učesnike Kongresa su bile:

- stanje i perspektive razvoja arhivske službe u Bosni i Hercegovini;
  - strategija i zakonska regulativa u pristupu arhivima, slobodi informacija i zaštiti podataka.
-